

BLÍZKÝ VÝCHOD Z POHLEDU GEOPOLITIKY

NEAR EAST FROM A GEOPOLITICAL PERSPECTIVE

Štefan Danics¹

¹ Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Národná 12, 974 01 Banská Bystrica, Slovenská republika

Abstrakt

Blízky východ je sporný termín, ktorý vychádza ze západných pohľadů 19. storočia. V textu bude označovať zeme: Bahrajn, Egypt, Írán, Irák, Izrael, Jemen, Jordánsko, Katar, Kuvajt, Libanon, Omán, Palestínskou autonómiu a Pásmo Gazy, Saudskou Arábiu, Spojené arabské emiráty, Sýriu a Turecko. Všetchny tyto země mají zvláštní historii, ale během minulého století je spojila společná zkušenost britského a francouzského kolonialismu, postkoloniálního vývoje, americké hegemonie a v poslední době orientace některých zemí na Rusko a Čínu. Aktuálně region pohlcuje eskalace izraelsko-palestinského konfliktu. Do konfliktu je silně zapojen Írán, který vede protiizraelskou osu odporu a tím se konflikt teritoriálně rozšiřuje a může přerůst v regionální válku.

Klíčová slova: Blízky východ, státy Blízkého východu, nestátní aktéři terorismu, izraelsko-palestinský konflikt, iránská protiizraelská osa odporu, hrozba regionální války

Abstract

Near East is a contested term that stems from 19th century Western views. In the text it will refer to countries: Bahrain, Egypt, Iran, Iraq, Israel, Jordan, Jordan, Kuwait, Lebanon, Oman, the Palestinian Authority and Gaza Strip, Qatar, Saudi Arabia, the United Arab Emirates, Syria, Turkey and Yemen. All these countries have a particular history, but over the past century they have been united by the common experience of British and French colonialism, post-colonial development, American hegemony and, more recently, the orientation of some countries towards Russia and China. The region is currently engulfed by the escalation of the Israeli-Palestinian conflict. Iran is heavily involved in the conflict and is leading the anti-Israeli axis of resistance, which is expanding the conflict territorially and could escalate into a regional war.

Keywords: Near East, Near East states, non-state actors in terrorism, the Israeli-Palestinian conflict, the Iranian anti-Israeli axis of resistance, the threat of regional war.

Úvod

Blízky východ je problematický termín, ktorý vychádza ze západných pohľadů 19. storočia na země, které se staly objektem imperiálního soupeření Británie, Francie a Ruska. Zeměpisná oblast, kterou termín označuje, nebyla vždy jednotná. Blízky východ však zůstává standardním termínem v angličtině (*Near East*), francouzštině (*Proche-Orient*), němčině (*Naher Osten*) a ruštině (Ближний Восток). A tento termín je dnes odborníky často používán v člancích

a akademických diskusích, včetně médií, která komentují nestabilní a konfliktní situaci na Blízkém východě. Někteří odborníci užívající termín Blízky východ, upozorňují na jeho užší pojetí, které zahrnuje státy: Bahrajn, Egypt, Írán, Irák, Izrael, Jemen, Jordánsko, Katar, Kuvajt, Libanon, Omán, Palestínskou autonomii, Saudskou Arábii, Spojené arabské emiráty, Sýrii a Turecko. A doplňují, že „blízkovýchodní konflikt“ můžeme vnímat i v širším slova smyslu s tím, že zahrnuje i ostatní konflikty na Blízkém východě, tedy nejenom izraelsko-

palestinský, ale i irácko-iránskou válku, americké intervence v Iráku, střety Jordánska a Sýrie, případně i konflikty v Maghrebu (Čejka, 2007: 12–13).

Blízký východ v užším slova smyslu bude uplatněn i v tomto textu k popisu geopolitické situace v daném regionu a z toho plynoucích bezpečnostních výzev a hrozeb. Všechny země, které tento termín označuje, tak přes svoji zvláštní historii mají společnou zkušenost z britského a francouzského kolonialismu, ale i z postkoloniálního vývoje, americké hegemonie a v poslední době i z geopolitických zájmů Ruska a Číny. Aktuálně region pohlcuje eskalace izraelsko-palestinského konfliktu. Do konfliktu je silně zapojen Írán, který vede protiizraelskou osu odporu a tím se konflikt teritoriálně rozšiřuje a hrozí přerůst v regionální válku, což by mělo globální bezpečnostní dopady.

Cílem je analyzovat změnu geopolitické situace na Blízkém východě a zároveň nastínit význam tohoto regionu v globální ekonomice, ale i jeho aktuální nestabilitu, výzvy a rizika z pohledu geopolitiky. Předpokládá to odpovědět si na tyto otázky:

- Jaký je geopolitický pohled na Blízký východ po teroristickém útoku Hamásu ze 7. 10. 2023?
- Ovlivní nestabilita na Blízkém východě vývoz, ale i cenu ropy a plynu?
- Mohou násilné akce iránské protiizraelské osy odporu vyvolat regionální válku na Blízkém východě?

Teoreticko-metodologická východiska

Geopolitika je zpět při posuzování mezinárodních vztahů, protože se znovu prosazuje politika národních zájmů a geopolitických sfér vlivu. A geopolitické uvažování se zase rychle stalo paradigmatem zahraniční politiky mocností, které dnes soupeří o vliv a moc ve světě. Návrat geopolitiky hodlá zdůraznit, že se bude zostřovat soupeření o kontrolu nad územím a mořem, včetně surovin k obživě obyvatel. Geopolitika jako taková se nemůže vrátit, protože nemůže odejít, je totiž stálým rysem politiky odrážející určitou teritorialitu člověka. Geopolitické prostředí je však složité a zůstává nejasné, jakou volbu stát učiní a jaké zdroje a cesty využije ke svým nově definovaným geopolitickým cílům. Začala nová konfrontace mezi mocnostmi, kdy se soupeří o území, námořní cesty, o kontrolu nad populací a kontrolu nad oceány, včetně prosazování svého vlivu a propagování svého narativu, tj. modelu života a hodnot. Geopolitické soupeření se dostává do centra dění, ale nová bezpečnostní architektura je zatím v nedohlednu.

Geopolitika se zabývá vztahy mezi politickými jevy a prostorem, přičemž se snaží porozumět politickému chování na základě geografických veličin, jako je zeměpisná poloha, velikost státu a demografická situace. Geopolitická analýza se stala pevnou součástí strategického uvažování a plánování aktérů v mezinárodních vztazích (Kratochvíl, Drulák, 2009: 80).

Geografické faktory vysvětlují vývoj a stav jednotlivých společností a států ze zvláštností geografického prostředí, ke kterým patří: charakter půdy, vodstvo, fauna a flóra, nadmořská výška, nerostné bohatství, klimatické podmínky apod. Jedinečné geopolitické atributy determinují politickou vůli a zájmy jednotlivých geopolitických aktérů. Geografie či zeměpis ovlivňuje každý fenomén geopolitického kontextu naší země, přičemž geografie místa determinuje, co bude z místního hlediska prosperovat, ale i charakter moci a spojení k zajištění bezpečnosti. Zvláštní význam geografickým faktorům dodává jejich stálost a měřitelnost, přičemž geografie předznamenává i podmínky pro hospodářskou činnost (Krejčí, 2021: 535).

Blízký východ je důležitou oblastí světa, zejména pokud jde o strategické zdroje, k nimž patří ropa a zemní plyn. Dokladem toho je fakt, že od 20. let dvacátého století se v regionu Blízkého východu objevovaly velké ropné společnosti s ekonomickými a politickými zájmy. Když mluvíme o geopolitice, mluvíme o strategických otázkách souvisejících s přítomností zdrojů, které jsou důležité pro ekonomický rozvoj a stabilitu hospodářství. Z geopolitického pohledu je zřejmé, že region Blízkého východu nemůže stát mimo při zajišťování strategických zdrojů ve světě a s tím spojených rozdílných zájmů a konfliktů. A nestabilita Blízkého východu může silně ovlivnit vývoz a trhy komodit, zejména ropy a zemního plynu. včetně ekonomických problémů v různých částech světa, ale i bezpečnostní rizika.

Nový geopolitický pohled na Blízký východ po teroristickém útoku Hamásu

Připomeňme, že většina bojovníků, kteří útočili 7. října 2023 na jižní Izrael, byli členové Hamásu a Palestinského islámského džihádu, ale přidali se k nim i ozbrojenci z mnoha menších palestinských frakcí. Rozsah a brutalita teroristického útoku spolu s použitými zbraňovými systémy ukazují na vysokou úroveň plánování, destruktivnost a vojenské schopnosti, což překvapilo mnoho analytiků v izraelské vládě, ale i mnoho bezpečnostních odborníků. Ozbrojení motorizovaní paraglidisté a ozbrojenci v nákladácích, na motorkách proudili dírami proraženými skrz kdysi vychvalovaný izraelský hraniční plot a začali střílet na směsici civilních a vojenských cílů. Potápěči a malé čluny Seaborn zaútočily na další cíle na jižním izraelském pobřeží. Samozřejmě, že tato militantní akce vyžadovala rozsáhlé finanční krytí a vojenskou součinnost, kterou zastřešovalo politické spojení s Íránem, který dlouhodobě organizuje a řídí protiizraelskou osu odporu. Šlo o největší útok na Stát Izrael od jeho vzniku, přičemž jeho součástí byla i pomsta za minulé izraelské útoky a neustálou izraelskou okupaci Západního břehu Jordánu, včetně zatýkání vůdců Hamásu a bombardování pásma Gazy (Danics, 2024: 9).

Vnější síly a státy v regionu, ale i nestátní aktéři, ti všichni v určité míře určovali geopolitickou agendu na Blízkém východě. Před 7. říjnem 2023 se dokonce zdálo, že státy v regionu se staly asertivnějšími ve své zahraniční politice a na základě podepsaných Abrahamových dohod za asistence USA se staly i smířlivějšími vůči sobě navzájem a zmenšil se prostor pro násilné nestátní aktéry. Teroristický útok Hamásu na Izrael však znamenal rychlý a násilný návrat do éry, ve které nestátní aktéři terorismu dominovali bezpečnostní agendě, nejenom na Blízkém východě. Je tu zásadní problém, zda se státy nebo vnější aktéři znovu prosadí jako rozhodující síly určující geopolitickou agendu na Blízkém východě. Anebo to budou zase nestátní aktéři, od milicí až po politická a náboženská hnutí, kteří významně formovali regionální a globální bezpečnostní agendu.

Připomeňme palestinské teroristické skupiny 70. let, islamistický terorismus v Alžírsku a Egyptě v 90. letech, Al-Káidu, Islámský stát (ISIS), ale i Hizballáh v Libanonu a další Íránem podporované nestátní skupiny v posledních dvou desetiletích řídily a utvářely zahraniční a bezpečnostní politiku regionálních států a jejich vnějších spojenců. Přestože nestátní aktéři terorismu již nedominují v bezpečnostní agendě, tak zůstali trvalým rysem geopolitiky regionu na Blízkém východě. Mnoho z nich bylo podporováno materiálně, ale i morálně ze strany arabských států v regionu, včetně dalších podporovatelů a sympatizantů. Kurdské a palestinské skupiny byly zase motivovány nacionalistickými aspiracemi a desetiletými křivd. Islamistické extremistické skupiny byly motivovány, zejména islamismem a džihádem. A nestátní aktéři v Iráku, Libanonu, Sýrii a Jemenu byly a jsou finančně sponzorovány a vojensky podporovány Íránem. Náboženské sektářství a politika identity v zemích rozdělených podle etnických a náboženských linií hrály a hrají stále významnou roli, což umožňuje disponovat mocí mimo státní systém, což je geopolitickou specifikou daného regionu a zároveň bezpečnostní výzvou pro státní aktéry.

Fenomén moci mimo státní systém má na Blízkém východě mnoho příčin. Za prvé, může jít o selhání státu, jako v Libanonu a Jemenu, což zanechalo mocenské vakuum, do kterého se přesunuli nestátní aktéři (politici i militantní), kteří se dlouhodobě usadili v sociální struktuře daných frustrovaných komunit. Jednak poskytují absentující veřejné a sociální služby ze strany státu, ale i sociální solidaritu a inspiraci skrze své politicko-mocenské ambice. Ty jsou především atraktivní pro mladé muže bojového věku v ekonomických podmínkách, kde jsou pracovní příležitosti a sociální jistota ze strany státu vzácností. Za druhé, třetí strany buď ze skutečné sympatie, nebo z geopolitické účelnosti podporovaly narativy, které nestátní aktéři zastávají. Málom který narativ má tolik sympatizantů jako ten palestinský, tj. vznik samostatného palestinského

státu, který není dlouhodobě řešen, jak ze strany Izraele, tak ze strany mezinárodního společenství. Za této situace potom soupeřily režimy v Iránu, Iráku a Sýrii o „titul šampiona“ palestinského lidu. Írán je sice převážně šiitský a Palestinci sunnitský, ale Írán svými aktivitami přesvědčil Palestince, že se nejvíce zasazuje za palestinskou věc, zejména tím, že je silný odpůrce Státu Izrael a neuznává jeho právo na existenci. A rovněž i díky tomu, že finančně sponzoruje nestátní teroristické skupiny v jejich boji proti Izraelcům. Jedná se především o finanční sponzorství a dodávky zbraní Hamásu a Palestinskému džihádu. V tomto ohledu svoji roli sehrály i íránské revoluční gardy, včetně umožnění teroristického útoku Hamásu ze 7. října 2023. Za třetí, vliv nestátních aktérů byl udržován díky tomu, že neexistoval regionální konsens nebo mezinárodní závazek vypořádat se s touto mocí mimo státní systém. A pokud k tomu docházelo, tak státy v rámci jednotlivých konfliktů se zaměřovaly pouze na odstranění jednotlivých nestátních teroristických aktérů. Avšak vzájemná propojenost nestátních násilných aktérů a jejich podpora ze strany Íránu, jim vždy zajistila přežití. Nejvíce patrné je to u nestátních šiitských skupin jako Hizballáh, Hutiů z Jemenu, nebo u Jednotky lidové mobilizace v Iráku. Existuje však riziko, že podporu nestátním násilným skupinám v tomto regionu budou poskytovat i jiné autoritativní státy. Například v Libyi je vláda v Tripolisu uznána OSN, ale v Benghází vládne ozbrojená milice, dříve podporována Egyptem, přičemž v poslední době má blízko i k Ruské federaci (Raine 2023).

Aktuálně se do regionálního rozhodování vkládají další aktéři a tím se vyvíjí nová geopolitická struktura. Má šest primárních zemí: Izrael, Írán, Saúdskou Arábii, Spojené státy americké, Turecko a Rusko. Jiní, jako Egypt, si udržují část svého minulého vlivu, i když na výrazně snížené úrovni. A bohužel Katar přehodnocuje svoji roli mediátora izraelsko-palestinského konfliktu, protože jak Izrael, tak Hamás nemají zájem o jednání, čímž se zablokoval návrat izraelských rukojmí z pásma Gazy. Čína v současnosti nehraje ústřední roli v řízení regionálních záležitostí, ale buduje své ekonomické a diplomatické vazby napříč regionem a je připravena být v budoucnu vlivnější. Americký vliv v regionu sice klesá, ale Američané si nadále udržují významnou přítomnost vojáků a vojenské síly v regionu, přičemž všestranně podporují Stát Izrael, včetně vojenského vyzbrojování. Ze strany americké veřejnosti je však podpora pro vojenské angažmá v konfliktech na Blízkém východě výrazně omezená. Břidlicová revoluce však Američany příliš nepřesvědčila, že nejsou tolik závislí na dodávkách ropy z regionu Blízkého východu, a proto to nadále ovlivňuje vnímání regionu jako strategického dodavatele ropy a zemního plynu, včetně americké politického rozhodování. USA sice ustoupily z diplomatického vedení mírového

procesu na Blízkém východě a zvládání konfliktů v regionu s tím, že se výrazně zaměřily pouze na roli Íránu v regionu a na jeho jaderný program. Těžiště amerických geopolitických zájmů se totiž aktuálně přesunulo do oblasti Indopacifiku, kde soutěží s Čínou.

Nestabilita na Blízkém východě může ovlivnit vývoz a cenu ropy, ale i zemního plynu

Podle odborníků další eskalace napětí na Blízkém východě bude mít silně nepříznivé důsledky pro komoditní trhy, jednak z hlediska vývozu ropy a plynu a nárůstu jejich cen. To představuje významné geopolitické riziko, neboť trhy s ropou již zaznamenaly vleklé napětí, přičemž ceny Brentu se pohybují kolem 90 dolarů za barel. Další eskalace násilí v regionu by mohla mít významné ekonomické dopady, prostřednictvím vyšších cen komodit, narušením lodních tras (zejména v Rudém moři, ale i přes Hormuzský průliv) a rizik na finančních trzích. Hutiové z Jemenu vážně narušují trasy v Rudém moři, kudy proudí až 12 % celosvětového obchodu a 30 % kontejnerové dopravy. Odborníci předpokládají, že by mohlo dojít k narušení až 1/3 celosvětové produkce ropy a 15 % produkce zemního plynu. Íránská produkce ropy sice představuje 3,5 % celosvětové produkce, ale významnější je produkce zemního plynu cca 6 %. Hormuzský průliv má strategický význam pro vývoz producentů ropy, včetně Saudské Arábie, která se podílí 14,5 % na celosvětové produkci. Spojené arabské emiráty se podílí 4 % a Kuvajt rovněž 4 %. Hormuzský průliv je klíčový i pro vývoz katarského plynu, zejména do Evropy cca 5 %, neboť na dovoz z Ruské federace byly uvaleny sankce (Shen, Gillet, 2024).

Ještě připomeňme, že Asad odmítl stavbu plynovodu mezi Katarom a Tureckem, aby zabezpečil zásobování evropských trhů na úkor Ruska. V sázce jsou životně důležité zájmy pro Ruskou federaci, která demonstruje schopnost bránit je i za použití síly. Sýrie je totiž velmi důležitou tranzitní zemí pro vedení ropovodů a plynovodů. A ten, kdo kontroluje vládu v Damašku, také kontroluje přísun ropy a zemního plynu do Evropy. Válka v Sýrii měla tudíž jednoznačně energetický podtext a točila se kolem plynovodů a miliard za export plynu do Evropy (Ganser, 2017: 285–286).

Násilí íránské protiizraelské osy odporu může přerůst v regionální válku

Vznikem Státu Izrael 14. května 1948 se na Blízkém východě začaly odvíjet tři geopolitické procesy, které silně determinují izraelsko-palestinský konflikt, který dnes eskaluje a teritoriálně se rozšiřuje:

1. eskalace konfliktů a závody ve zbrojení mezi arabskými zeměmi a Izraelem o politickou, vojenskou a hospodářskou hegemonii v regionu;
2. silné spojenectví mezi Izraelem a USA, protože Američané považovali vládu v Tel Avivu

za strategického spojence, který má odradit a potlačit akce arabských států z hlediska kontroly regionu, zejména pak těžbu a dodávky ropy, včetně zemního plynu;

3. idea vytvoření státu Palestiny v daném regionu vytvářela silné napětí a potenci k eskalaci násilí, přičemž mezinárodní společenství se postupně sbližovalo s touto ideou, ale Izrael ji důrazně odmítal a nadále odmítá (Wendt, 2023).

Izrael má v porovnání se svými arabskými sousedy jen málo početnou populaci a nevelké území, které v nejužším bodě měří napříč pouhých patnáct kilometrů a v nejširším asi sto kilometrů. Navíc z hlediska rovinaté geografie státu je problém toto území ochránit vůči útokům sousedních arabských států (Kissinger, 2023: 149–150).

Ovšem i palestinská komunita čelí vážnému dilematu z hlediska malého území, které je navíc jádrem sporu, které se mělo stát územím samostatného palestinského státu. Sionističtí vůdci si od začátku uvědomovali, že je obtížné až nemožné vytvořit stát ovládaný Židy s početnou arabskou menšinou, natož s většinou, a proto budují etnickou demokracii. Malá populace Izraele a jeho zranitelná geografie posílily myšlenku jeho představitelů zajistit bezpečnost země rozšiřováním jejích hranic, čehož jsou dokladem četné anexe území (Grangeová, Véricourtová, 2006: 60–61).

Aktuální eskalace izraelsko-palestinského konfliktu a jeho regionální rozšiřování, spíše oddaluje, než přibližuje obě znepřátelené strany ke konstruktivnímu jednání a vzájemné dohodě o „dvoustátním“ řešení konfliktu. Netanjahu má své vlastní důvody pro prodlužování konfliktu, pravděpodobně hodně Izraelců by si přálo jiného premiéra, ale většina nechce válku zastavit, pokud nebude jasné, že Hamás byl neutralizován a nepředstavuje vážnou hrozbu pro další existenci Státu Izrael a jeho občany. Tím se však může nebezpečně roztáčet spirála násilí v daném regionu. A hrozba regionální války na Blízkém východě narůstá i tím, jak se do konfliktu zapojují další regionální aktéři, kteří prokazují solidaritu s Hamásem (Írán, libanonský Hizballáh, Kataib Hizballáh v Iráku a Hutiové z Jemenu).

Hutiové z Jemenu odůvodňují útoky na obchodní lodě v Rudém moři podporou Palestinců v probíhajícím konfliktu s Izraelem s tím, že cílem jsou všechny lodě mající nějaký vztah s Izraelem nebo mířící do izraelských přístavů. USA se postavily do čela námořní koalice, která chrání tranzitní trasy v Rudém moři. Čítá více než dvě desítky zemí včetně Indie, ale některé důležité arabské země jako Egypt a Saudská Arábie se do spolupráce moc nehrnou, protože podle nich je potřebné vytvořit silný tlak na Stát Izrael a podpořit věc Palestiny kvůli podpoře vlastního obyvatelstva a zabezpečení pořádku ve své vlastní zemi.

Hutiové dnes mají desetitisíce bojovníků a od svých íránských spojenců získali velký arzenál raket

a útočných dronů, které zasahují cíle na velkou vzdálenost od území Státu Izrael. Hutiové mají i zkušenosti z takovýchto útoků, neboť opakovaně útočili na vojenská a obchodní plavidla v Rudém moři a Adenském zálivu. Hutiové také zaútočili i na základnu v Jordánsku využívanou americkou armádou s tím, že dron zabil tři příslušníky americké armády. Je to vážná připomínka hrozby, kterou představují záložní zbraně, zejména ozbrojené jednosměrné drony. Z toho vyplývá silný psychologický efekt užití dronů, přičemž jsou dnes dostupné nestátním teroristickým skupinám ve spolupráci s autoritativními státy, zejména v regionu na Blízkém východě. Nedávné útoky dronů a raket dlouhého doletu připisované Hutiům z Jemenu, za pomoci a podpory Íránu z nich vytváří předvoj nové teroristické hrozby. Bezpilotní letouny a řízené střely jsou novou speciální zbraní, která zvýšila asymetričnost teroristické hrozby. To je znepokojující, protože pokroky v komerčních technologiích a systémech pomáhají k tomu, aby dostupnost těchto zbraní byla přístupnější, takže je velmi pravděpodobné, že v nadcházejícím desetiletí se nestátní aktéři zapojí do teroristických útoků na delší vzdálenost. Pro teroristické skupiny

mají drony a bezpilotními letouny obrovský symbolický význam, neboť získají stejnou možnost jako státní aktér, tj. odstranit osoby a cíle, které je problematické chránit. A tím se zvýší strach občanů a obavy států z takovýchto teroristických útoků.

Írán představuje pro Izrael hlavní existenční hrozbu, ale nehodlá vést totální válku s Izraelem, protože ví, že by musel bojovat i s USA, a proto vede opotřebovací válku. Izrael si uvědomuje, že opotřebovací válku nemůže zastavit, ale hodlá neutralizovat nestátní aktéry jako je Hamás a Hizballáh, aby hlavní iránská hrozba byla pro něj zvládnutelná. Nejen pro Izrael, ale pro celý region je potřebné vyřešit palestinskou otázku, aby se mohly konečně řešit zásadní a dlouhodobé problémy v regionu, zejména ekonomická diverzifikace, rozvoj a integrace, boj proti extremismu a džihádismu, včetně řešení klimatické krize. Navíc je zřejmé, že USA nehodlají opustit Izrael, zejména dokud je ve válce. Americká podpora je především politická, vojenská, diplomatická, ale i morální. Americká „silová diplomacie“ v regionu je především výstrahou pro Teherán, že totální válku s Tel Avivem nemůže vyhrát, přičemž musí počítat s tím, že válku by Írán musel vést i s USA.

Závěr

Jenom připomeňme, že cca 20 let od konce studené války byla na Blízkém východě relativní stabilita, kterou v regionu zajišťovaly USA a v rámci izraelsko-palestinského konfliktu vždy jednostranně podporovaly Stát Izrael. Jak bylo výše uvedeno, tak nestátní aktéři v tomto regionu, od milicí až po politická a náboženská hnutí silně ovlivňovaly nejen bezpečnostní agendu v regionu, ale i globální. Především šlo o teroristické útoky ze strany Al-Kaidy, Islámského státu (ISIS), ale i Hizballáhu a Hamásu. I když dnes nestátní aktéři nedominují globální bezpečnostní agendě, tak zůstali trvalou bezpečnostní hrozbou v daném regionu. A námořní terorismus Hutiů z Jemenu komplikuje bezpečnost lodní dopravy v Rudém moři. Na tuto bezpečnostní hrozbu je potřebné koordinovaně mezinárodně reagovat, přičemž Hutiové se zaměřují i na izraelské cíle nebo na cíle vytipovaných arabských států. Americké a britské síly sice provedly vojenské údery vůči Hutiům, ale nepodařilo se jim tuto hrozbu odstranit. Aktuálně se tedy hraje o to, zda se v regionu prosadí státní aktéři a budou mít pod kontrolou nestátní aktéry terorismu.

Navíc eskalace izraelsko-palestinského konfliktu mezi Tel-Avivem a Hamásu vtahuje další regionální aktéry, kteří jsou řízeni a podporováni Teheránem s cílem vyvolat totální válku s Izraelem. Tím se tento konflikt nebezpečně teritoriálně rozšiřuje a roztáčí spirálu stupňujícího se násilí, což se může vymknout kontrole a přerůst v regionální válku. V tomto ohledu historie potvrzuje, že Írán má tendenci podporovat a tlačit své zástupné aktéry v regionu do ozbrojených konfliktů, zejména s Izraelem, aby se sám vyhnul totální válce. Dodejme, že ho v tom brzdí i vojenská přítomnost USA, která navyšuje i vyzbrojování Izraele s kombinací se „silovou diplomacií“ v daném regionu. Aktuálně Blízký východ představuje epicentrum geopolitického napětí a konfliktů s tím, že jeho složitá dynamika a dosah ovlivňuje globální stabilitu a vztahy mezi státy, zejména pak vývoz a cenu ropy a zemního plynu.

Nestabilitu Blízkého východu mohou ovlivnit i další geopolitické souvislosti. Jedná se o narůstající prvky možné vojenské konfrontace mezi Íránem a Pákistánem, sílící boj v Súdánu, sílící konfrontace mezi jordánskými vzdušnými silami a pašeráky drog v Sýrii, ale i sílící útoky na americké síly v Iráku a Sýrii, včetně silícího náboženského sektářství v Iráku a Sýrii. Všechny tyto geopolitické fenomény zakládají bezpečnostní rizika a výzvy, které mohou celý region vtáhnout do bezprecedentní spirály násilí, která by měla i globální bezpečnostní dopady. Odvrácení regionální války na Blízkém východě je pro Spojené státy výzvou, ale na druhé straně vyžaduje i zdrženlivost ze strany Izraele, z hlediska jeho vojenských reakcí na útoky aktérů protiizraelské osy odporu, aby nedošlo ke spirále zvyšujícího se násilí, které by se mohlo vymknout kontrole.

Je potřebné reagovat a eliminovat všechny hrozby na Blízkém východě, což je nelehký úkol, jinak bude přetrvávat riziko nestabilního a konfliktního Blízkého východu. Přítomné americké síly jsou primárně odpovědné za řešení mnoha hrozeb v regionu, ale měly by se zaměřit i na ty, které představují nestátní násilné skupiny podporované Íránem, zejména v Sýrii, Iráku a Jemenu, k tomu je nezbytná rozsáhlejší obranná a bezpečnostní mezinárodní spolupráce. Nastupující vojenská konfrontace mezi jaderně ambiciózním Íránem a jaderně vyzbrojeným Pákistánem je kritickým momentem, jak lze Blízký východ snadno vtáhnout do vojenského konfliktu. USA a regionální arabští spojenci by měly posilovat strategickou obrannou spolupráci a rozvoj regionálních schopností čelit takovýmto hrozbám. Jednotný a mezinárodně koordinovaný bezpečnostní přístup, který by disponoval hodnověrnou vojenskou silou by mohl efektivně eliminovat naznačené bezpečnostní hrozby a posílit stabilitu v tomto turbulentním regionu.

Literatura

- ČEJKA, M. 2007. *Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*. 2. aktualizované vydání. Brno: Barrister & Principal. ISBN 978-80-87029-16-9
- DANICS, Š. 2024. *Izraelsko-palestinský konflikt z pohledu geopolitiky*. In: *Bezpečnostní teorie a praxe*, roč. 3, č. 1/2024, Praha: Policejní akademie ČR v Praze. S. 3–32. ISSN 1801-8211, e-ISSN 2571-4589
- GANSER, D. 2017. *Nezákonné války. Jak země NATO sabotují OSN. Kronika doby od Kuby po Sýrii*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-271-0499-4
- GRANGEVÁ, J., VÉRICOURTOVÁ, G. 2006. *Palestinské otazníky*. Praha: Levné knihy Kma. ISBN 80-7309-334-0
- KRATOCHVÍL, P., DRULÁK, P. 2009. *Encyklopedie mezinárodních vztahů*. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-469-4
- KREJČÍ, O. 2021. *Mezinárodní politika*. 6. vyd. Praha: Ekopress. ISBN 978-80-87865-63-7
- KISSINGER, H. 2023. *Státní zájmy, konflikty a mocenská rovnováha. Uspořádání světa*. Praha: Prostor. ISBN 978-80-7260-561-3
- RAINE, J. 2023. The battle for the Middle East's geopolitic [online analysis]. The International Institute for Strategic Studies. [Accessed: 2024-09-17]. <https://www.iiss.org/online-analysis/online-analysis/2023/11/the-battle-for-the-middle-east-s-geopolitics/>
- SHEN, D., GILLET, T. 2024. *Middle-east crisis: geopolitics remains a downside risk for the global economic and credit outlook*. Scope Ratings [Accessed: 2024-09-17] <https://www.scoperatings.com/ratings-and-research/research/EN/176760#>
- WENDT, G. L. 2023. *Israel-Gaza 2023 conflict: surprise Hamas attack and its geopolitical implications*. [Accessed: 2024-09-19]. <https://www.univates.br/noticia/34363-israel-gaza-2023-conflict-surprise-hamas-attack-and-its-geopolitical-implications>

Kontaktní adresa autora

doc. Ing. Štefan Danics, PhD.: danics.stefan@polac.cz, <https://orcid.org/0000-0003-0816-7916>